

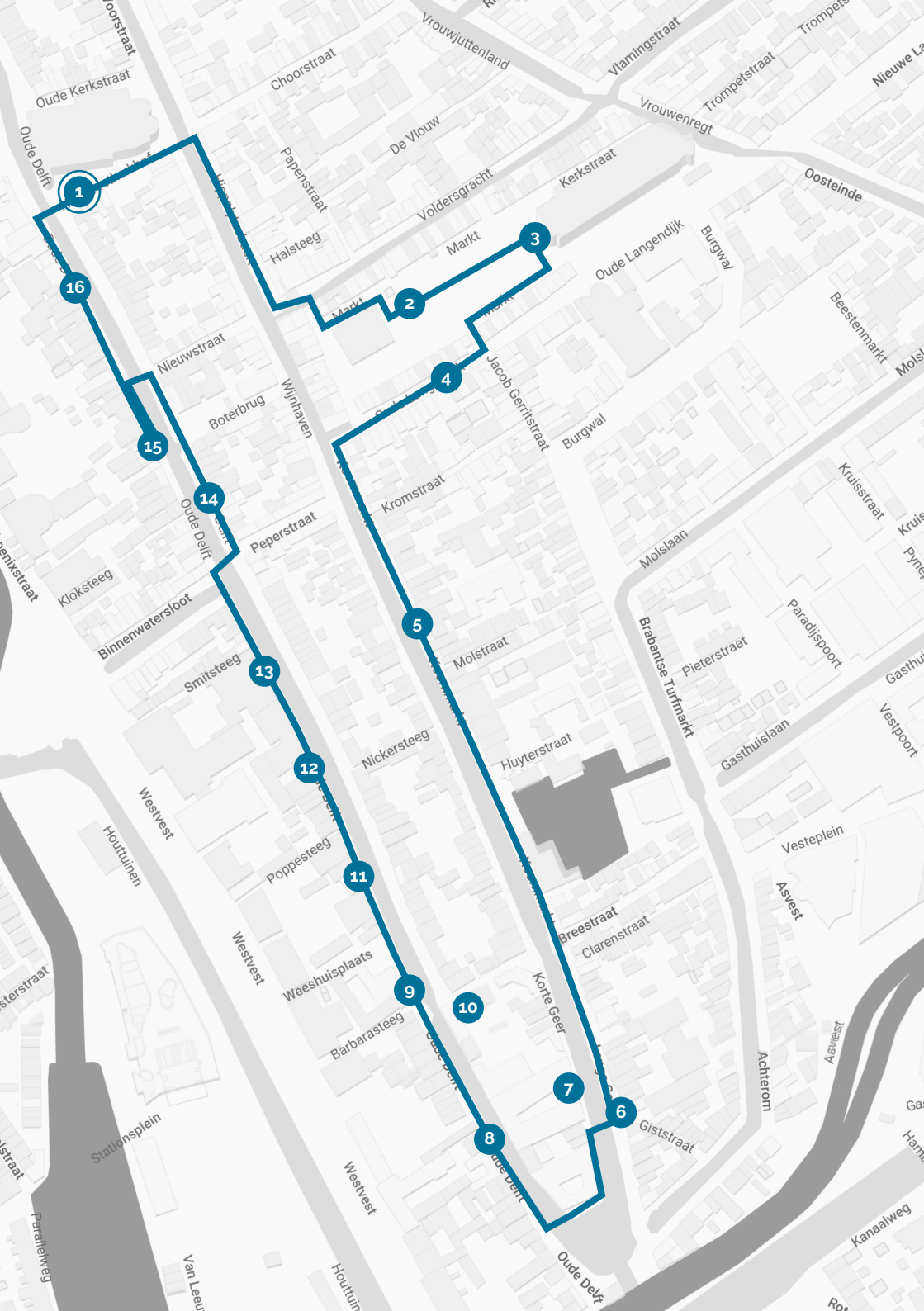
Het
SLAVERNIJ
VERLEDEN
van **DELFT**

een stadswandeling

Erfgoed
Delft

Omstreeks 1600 is Delft een van de rijkste en machtigste steden van Holland. Delftenaren zijn op allerlei manieren actief in de internationale handel. Zij zijn vanaf het begin betrokken bij de grote handelscompagnieën van de zeventiende en de achttiende eeuw.

De Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) wordt opgericht in 1602. De VOC houdt zich bezig met handel in Oost-Afrika en Azië, het gebied rond de Indische Oceaan. De VOC heeft Kamers (bestuurskantoren) in Amsterdam, Middelburg, Delft, Rotterdam, Hoorn en Enkhuizen.

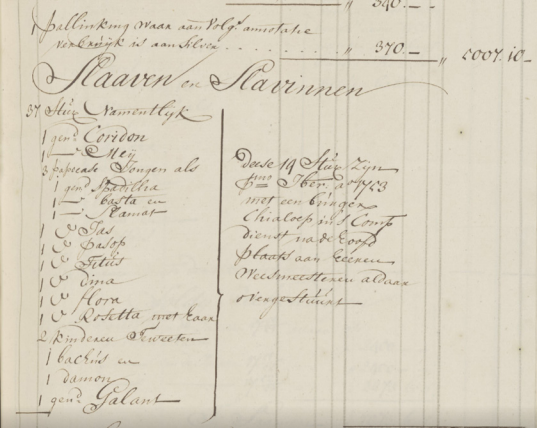
De West-Indische Compagnie (WIC) wordt opgericht in 1621. De WIC richt zich op handel rond de Atlantische Oceaan, van West-Afrika tot Zuid-Amerika en het Caribisch gebied. Samen met Rotterdam en Dordrecht vormt Delft de Kamer De Maze.

Lang worden deze ondernemingen beschouwd als hoogtepunten in de Nederlandse geschiedenis. Maar tegenwoordig zien we ook de andere kant. De VOC en de WIC zijn de basis van een wereldwijd koloniaal rijk. Nederlanders profiteren van slavernij en andere vormen van uitbuiting.

In 1860 wordt slavernij in Nederlands-Indië afgeschaft, in 1863 in Suriname en het Caribisch gebied. Pas in 1873 zijn alle slaafgemaakten definitief vrij. In het herdenkingsjaar 2023 wordt veel onderzoek gedaan naar het slavernijverleden, ook in Delft. In december van dat jaar biedt het stadsbestuur excuses aan voor de Delftse betrokkenheid bij slavernij.

Jan van der Heyden, 1675. De Oude Delft en de Oude Kerk; Piet Hein woonde aan de linkerkant van de gracht.

'Slaaven en slavinnen, 37 stux' - ze worden aangeduid als handelswaar. (SAD, Archief 72, inv.nr 152)

1

Oude Kerk - Begrafnis van Piet Hein 1629

Op 4 juli 1629 wordt Piet Hein begraven in de Oude Kerk. Hij wordt hier geëerd als zeeheld met een kostbaar praalgraf en in zijn geboorteplaats Delfshaven met een standbeeld. Dat dankt hij vooral aan het veroveren van de Zilvervloot op de Spanjaarden.

Zijn carrière heeft ook schaduwkanten.

In dienst van de VOC en de WIC werkt hij mee aan de vestiging van het Nederlandse koloniale wereldrijk. De schatten van de Zilvervloot worden gebruikt om gebied te veroveren in Zuid-Amerika en suikerplantages te stichten. Daar zijn veel arbeiders nodig, die met slavenschepen uit Afrika worden gehaald.

Loop langs Oude Kerk over Heilige Geestkerkhof, brug over, rechtsaf naar Hippolytusbuurt, aan eind linksaf naar Cameretten, eerste rechts naar Markt, loop tot hoek met stadhuis.

2

Stadhuis - Centrum van de macht

In het stadhuis zetelt het stadsbestuur. Dit benoemt allerlei stedelijke functionarissen, maar ook de bestuurders (bewindhebbers genoemd) van de Delftse Kamers van de VOC en de WIC. Alleen grootaandeelhouders kunnen bewindhebber worden. Zij behoren dus net als de stadsbestuurders tot de rijkste families van de stad.

In het stadhuis zetelt ook de Weeskamer. Hier worden nalatenschappen beheerd voor kinderen van overledenen, ook in de koloniën. De boedelinventarissen zijn een belangrijke bron voor onze kennis over slavernij. We lezen hierin hoe tot slaaf gemaakte mensen worden gekocht, verkocht, nagelaten aan anderen of vrijgelaten.

Loop linksaf over Markt richting Nieuwe Kerk.

Het grafmonument voor Hugo de Groot in de Nieuwe Kerk; tekening uit 1828 door Johannes Jelgerhuis. (SAD 62444)

Portret van de familie Cnoll, met rechts twee slaafgemaakten. (RMA SK-A-4062)

3

Hugo de Groot - Rechtsgeleerde

Op de Markt staat een standbeeld van de wereldberoemde rechtsgeleerde Hugo de Groot. Hij is in 1583 geboren in Delft en in 1645 begraven in de Nieuwe Kerk.

Nederland is in die tijd in oorlog met Spanje. Dat land beheerst de handel met Afrika, Azië en Amerika. Hugo de Groot schrijft dat de zee van iedereen is, dus ook van Nederland. Zo legt hij een juridische basis voor de werkzaamheden van de VOC en de WIC.

*Loop terug over Markt, eerste
afslag links en direct rechtsaf
Oude Langendijk op.*

4

Oude Langendijk 14 - Slavenopstand op Java

In 1630 wordt hier Pieter Cnoll geboren. Hij maakt carrière in Batavia (nu Jakarta in Indonesië), de hoofdstad van de VOC in Azië. Op een familieportret van hem, zijn vrouw Cornelia van Nijenroode en hun twee dochters staan ook twee slaafgemaakten: een vrouw met een fruitmand en een man met een vaandel. Die man is waarschijnlijk Untung Surapati.

Na een ruzie loopt Surapati weg. Hij wordt leider van een grote groep die zich verzet tegen de VOC. Govert Cnoll, een neef van Pieter en ook afkomstig uit Delft, leidt in 1706 een veldtocht tegen Surapati. De opstand wordt neergeslagen en Surapati sneuvelt. In Indonesië wordt Surapati geëerd als vrijheidsstrijder en nationale held.

*Loop door op Oude Langendijk, aan eind
vóór brug linksaf naar Koornmarkt.*

*Philippus Baldaeus en Gerrit Mosopotam.
(RMA SKA-A-1299)*

Schotel van plateelbakkerij De Metaale Pot, ca. 1720-1740. Hier is goed te zien dat Delfts blauw is geïnspireerd op Chinees porselein. (RMA BK-NM-13289)

5

Koornmarkt 42 - Predikanten overzee

Hier woont omstreeks 1650 Robert Junius. Hij is voor de VOC dominee geweest op Formosa (nu Taiwan). Hij leidt zijn neef Philippus Baldaeus op, die als dominee gaat werken op Ceylon (nu Sri Lanka) en in Zuid-India. Baldaeus schrijft een dik boek over zijn belevenissen en over de geschiedenis en cultuur van de volkeren waarmee hij in aanraking komt. Als hij terugkeert in Nederland, laat hij zijn portret schilderen. Daarop staat één van zijn slaafgemaakten: Gerrit Mossopotam, zijn tolk. Aan de overkant van de gracht staan grote huizen van rijke Delftenaren. Zij steken hun geld in de overzeese handel. In het begin van de zeventiende eeuw woont op nummer 73 brouwer Graswinckel, op nummer 75 graanhandelaar Hoogenhouck. Beide families zijn grootaandeelhouder in de VOC en de WIC. Zij nemen als bewindhebbers deel aan het bestuur van deze handelscompagnieën.

*Loop door op Koornmarkt, kruis Breestraat,
vervolg op Lange Geer tot Giststraat.*

6

Lange Geer 24/26/28 - West-Indisch Huis

In de zestiende eeuw is hier bierbrouwerij De Metalen Pot gevestigd. Brouwer Claes van der Dussen verkoopt de panden in 1639 aan de WIC. Deze compagnie richt zich aanvankelijk vooral op kaapvaart tegen de Spanjaarden, met wie Nederland in oorlog is. Meer en meer legt de WIC zich toe op de zogenaamde 'driehoekshandel'.

Met Europese producten worden in West-Afrika slaafgemaakten gekocht. Die worden in het Caribisch gebied verhandeld voor werk op plantages. Vervolgens worden daar goederen ingeslagen als suiker, koffie, tabak en katoen. Die worden naar Europa gebracht en verkocht. En dan begint de hele carrousel opnieuw.

Rechts voetgangersbrug over.

Het Armamentarium omstreeks 1860 naar tekening van Gerardus Johannes Bosch. Het pand was toen nog niet wit gestuct. (SAD 11214)

Gevelsteen met de verstrengelde letters VOCD voor de Kamer Delft van de VOC. (Foto: Van der Krogt)

7

Korte Geer - Armamentarium

Het Armamentarium wordt in 1602 gebouwd als wapenopslagplaats van het gewest Holland. Dat kunnen we zien aan het wapen van Holland, een rode leeuw op een gouden schild. Als we links om het Armamentarium heen lopen, zien we hoe slim de plek is gekozen. Het staat veilig binnen de stadswal, maar is via het water goed bereikbaar. Aan de overzijde van de Kapelbrug begint de Delftse Schie. Die loopt via Overschie naar Delfshaven. Zo kunnen snel wapens worden verscheept naar plaatsen waar ze nodig zijn. Bijvoorbeeld naar de grenzen bij dreiging van vreemde legers of naar havens, als de vloot moet worden bewaard.

Na de brug links, aan de andere kant voetgangersbrug over naar de Oude Delft, rechtsaf.

8

Oude Delft 39 - Oost-Indisch Huis

In 1632 vestigt de VOC-Kamer Delft hier zijn kantoor- en vergaderruimte. Via een poortje uit de zestiende eeuw kom je op het achterterrein. Daar staan pakhuizen tot aan de Westvest. Hier worden de aanvoerde goederen opgeslagen, zoals specerijen, oosterse stoffen, porselein, koffie en thee. Door aankopen wordt het complex steeds verder uitgebreid. Het rechtergedeelte, oorspronkelijk ook een trapgevel, wordt in 1722 vervangen door een hoog pand met een lijstgevel.

Aan de andere kant van de gracht zien we de uitbreiding van het Armamentarium van 1692. Op de gevel zit een enorm beeldhouwwerk met het wapen van Holland. Het witgepleisterde gebouw links daarvan is het Oost-Indisch pakhuis. Dit wordt gebouwd in 1653, als de opslagruimten van de VOC aan de Oude Delft te klein zijn geworden.

Leonard Bramer (1596-1647), tekening van twee schippers met plunjezak. (UB Leiden, PK 3605 061)

Portret Wange van Bali. (RMA RP-P-BI-245)

9

Oude Delft 55-57 - Weeshuis

Tussen 1620 en 1793 gaan 803 jongens uit het Weeshuis varen bij de VOC. Zo doen zij werkervaring op en verdienen zij hun kostgeld. De sterfte op reis en in de koloniën is hoog, maar sommigen maken een bescheiden carrière. Hendrik Dannenburg wordt bijvoorbeeld boekhouder op Ceylon, nu Sri Lanka. Bij zijn overlijden in 1754 heeft hij een huis, een kapitaaltje en twee 'slaafjes', Lakij en Bastiaan.

Veel minder jongens treden in dienst bij de WIC. Jan Isaak Eloim en Reynier de Wer varen in 1705 uit met een schip dat slaafgemaakten ophaalt in Afrika. Die worden vervoerd naar Zuid-Amerika voor werk op de plantages. Tijdens de oversteek van 121 dagen overlijden 260 van de 571 slaafgemaakten. Ook Eloim overleeft de reis niet.

10

Breestraat 1 - Wange van Bali

Het huis rechts aan de overkant van de brug, wordt in 1810 bewoond door Jacobus van der Chijs en Anna Bagelaar. Anna's broer Jan Hendrik is scheepskapitein van beroep. Als hij ziek terugkeert uit Nederlands-Indië, nemen zij hem op in hun gezin. Samen met Wange van Bali, een jongetje van een jaar of twaalf.

Wange is door Bagelaar in Surabaya gekocht, als slaafgemaakte. Wange krijgt door zijn komst naar Nederland de vrijheid. Hij leert lezen en schrijven en wordt in 1818 gedoopt. Hij trouwt met Rosella van Dort, het dienstmeisje van de familie Van der Chijs. Wange werkt eerst in de huishouding van zijn pleeggezin, later bij het Boterhuis en het Armamentarium. Hij overlijdt in 1869. Er wonen in Delft nog altijd mensen die afstammen van Wange van Bali.

Foto van de Indische Instelling omstreeks 1870 door F.C.F. Gräfe. (SAD 7054)

Hugo Adriaansz van 's-Gravesande, Mechteld van Bleyswijck en hun zoon Adriaan; schilderij door P.C. van Slingeland en C. de Man. (Rijkscollectie NK2738)

11

Oude Delft 69 - Indische instelling

Boven de ingang zien we een masker, zoals dat ooit is gebruikt op Bali. Van 1864 tot 1901 is dit een opleidingsinstituut voor ambtenaren in Nederlands-Indië.

Alleen hier en in Leiden kunnen die zich voorbereiden op een bestuurlijke loopbaan in de kolonie. Hoog in de gevel staat de naam van het gebouw: Indische Instelling.

12

Oude Delft 93 - Slavenhandel in Suriname

In de zeventiende eeuw woont hier bierbrouwer Hugo Adriaansz van 's-Gravesande. Hij behoort tot de elite van de stad. Hij is burgemeester van Delft en bewindhebber van de WIC.

In 1695 tekent hij namens de WIC een contract voor het vervoer van vijfhonderd 'swarte slaven' uit Afrika naar plantages in Suriname. Hij is er zelf nooit geweest, maar vanuit het veilige Nederland beslist hij wel over het lot van Afrikaanse mensen.

Portret uit 1736 van Diederik Durven door Hendrik van Den Bosch. (RMA SK-A-4544)

Prent van de doop van Maria Zara Johanna Niabi in 1794. (SAD 68709)

13

Oude Delft 95 - Willem Hooft – Diederik Durven

Willem Hooft is onder meer bewindhebber van de VOC en schatrijk. Hij laat hier in 1717 twee complete brouwerijen slopen om het grootste huis van Delft te kunnen bouwen. Zijn dochter verkoopt het in 1733 aan Diederik Durven. Die heeft in Nederlands-Indië fortuin gemaakt als gouverneur-generaal – de hoogste bestuurder van de VOC. Hij komt terug naar Nederland omdat hij is ontslagen op verdenking van corruptie, omkoping. Diederik is getrouwd met Anna Catharina de Roo. Haar vader is directeur van de VOC in Bengalen (nu Bangladesh en noordoost-India). In 1741 overlijdt zij en wordt een inventaris van de boedel opge maakt. Die bevat eindeloze opsommingen van kostbare stoffen, porselein en juwelen. Het huis en de inboedel zijn een voorbeeld van de enorme rijkdom die Nederlanders in de koloniën weten te verwerven.

Rechtsaf brug oversteken, meteen linksaf en Oude Delft aan de andere zijde vervolgen.

14

Oude Delft 102

Achter deze poort bevindt zich de voormalige schuilkerk van de remonstrantse gemeente. Hier wordt in 1794 een zwarte vrouw gedoopt. Ze komt oorspronkelijk uit Guinée aan de westkust van Afrika. Daarvandaan wordt ze als slaafgemaakte vervoerd naar een plantage aan de noordkust van Zuid-Amerika. Haar eigenaar Christoffel Johan Hecke neemt haar mee naar Delft. De dominee doopt haar als Maria Zara Johanna Niabi. Als vrije vrouw gaat zij werken voor de echtgenote van de dominee. De doop van een zwarte vrouw is zo bijzonder, dat er een prent van wordt gemaakt.

Volgende brug links over, links afslaan.

Zilveren penning door Adriaen de Grebber ter gelegenheid van het vijftigjarig huwelijk van Paulus van Beresteyn in 1624. (RMA NG-VG-1-666)

Aquasi Boachi, omstreeks 1900, met zijn kinderen. (SAD 55385)

15

Oude Delft 137/139 - Van Beresteyn

In het begin van de zeventiende eeuw staat hier het huis van Paulus van Beresteyn. Hij handelt onder meer in meekrap, een kostbare rode verfstof. In de onderdoorgang naar de parkeergarage is de gevelsteen ingemetseld van het gesloopte huis 'In de Gulden Meebael'. Paulus is een van de eerste en grootste investeerders in de VOC.

In 1674 verhuurt Paulus' kleinzoon het huis aan Gerard Putmans. Die is schatrijk dankzij de erfenis van zijn vader, gouverneur van de VOC op Formosa (nu Taiwan). Gerard vergaart nog meer fortuin door zijn huwelijk met Adriana Verburch. Zij is de dochter van de directeur-generaal van Nederlands-Indië, de op één na hoogste functie in VOC-gebied. Gerard en Adriana beleggen hun koloniaal kapitaal onder meer in de buitenplaats Sion, net buiten Delft in Rijswijk.

Omkeren op Oude Delft, weg volgen richting Oude Kerk.

16

Oude Delft 161 - Kostschool Van Moock, Aquasi Boachi

In 1837 ontvangt kostschoolhouder Simon van Moock een nieuwe leerling: Aquasi Boachi. Hij is door zijn vader, koning van Ashanti in Ghana, cadeau gedaan aan de Nederlandse gouverneur. Aquasi is onderdeel van een schimmig handeltje. De koning levert Nederland tegen betaling een groot aantal soldaten voor dienst in Nederlands-Indië. Het is een vorm van slavenhandel, waarbij Aquasi een soort onderpand of gijzelaar is. Prins Aquasi Boachi studeert aan de Koninklijke Akademie, de voorloper van de Technische Universiteit. In 1850 gaat hij als mijnbouwingenieur werken in Nederlands-Indië. Daar krijgt hij te horen dat hij nooit een leidinggevende functie kan krijgen, omdat hij zwart is. Aquasi krijgt na lang onderhandelen een schadevergoeding. Hij blijft met zijn vrouw en kinderen in Nederlands-Indië wonen tot zijn overlijden in 1904. In 1997 schrijft Arthur Japin over Aquasi Boachi het aangrijpende boek *De zwarte met het witte hart*.

Meer lezen over het Delftse slavernijverleden?

Rapport Slavernijverleden
van Delft (2023)

Speech excuses
burgemeester van Delft
(2023)

Twintig bronnen over
Delfts slavernijverleden
voor het onderwijs.

Bijbehorende vragen
en opdrachten voor
het onderwijs.

Copyright © 2024 Adieu Media

Deze uitgave is tot stand gekomen in samenwerking
met Erfgoed Delft en Oude & Nieuwe Kerk Delft.

Vormgeving: vonkk.studio
Tekst: Gerrit Verhoeven

*Beeldverantwoording: SAD = Stadsarchief Delft,
RMA = Rijksmuseum Amsterdam*

